

més de trenta-tres metres! Encara que els pergamins van ser cosits sense cap ordre, s'ha pogut reconstruir l'itinerari del nunci: comença pels monestirs catalans, de Cuixà cap al Rosselló i baixa fins a Sant Cugat per tornar cap al nord per Ripoll i la Grassa, d'on continuà per la França central fins a París, Reims i Maastricht com a punt més septentrional, retornant després per Aquisgrà, Cluny i el Puig de França, fins a arribar a Cuixà. Tenint en compte que el rotlle viatjà fins a Maastricht, s'entén que el viatge durés de començament de març fins a final de desembre i també que en el *Diplomatari* el document ocupi quaranta-sis pàgines. Els textos de les respostes són molt diferents, en especial els versos són de vegades maldestres i fins i tot n'hi ha que no tenen gran cosa a veure amb la notícia que teòricament contesten; però algun altre, com el de la catedral de Metz, és d'una adaptació, concisió i claredat admirables. Les respostes deparen encara altres sorpreses: tant a la catedral de Maastricht com a la de Lieja, catorze clergues escriuen un poema cadascú; a Maastricht, el primer d'ells no s'està d'aduir la seva condició de teutó: *nos pars Theutonicae nutrit penultima terrae* (ens alimenta el penúltim territori de la terra teutònica), mentre que a Lieja es reclamen equidistants entre la Gàl·lia i Germània: *Gallia nos imos*

et habet Germania primos, amborum neutrum nos et utrumque sumus. (Som els últims de Gàl·lia i els primers de Germània; no som de cap i som de les dues parts). I, com a curiositat final, la visió que tenien de Catalunya en aquell moment en alguns llocs del centre i el nord de França: les respostes de les catedrals d'Orleans i de Meaux es refereixen als monjos de Cuixà com a barcelonesos: a començament del segle XI, la casa comtal de Barcelona era considerada dominant en tot l'espai català, fora potser dels comtats de Pallars i Ribagorça.

Gaspar FELIU⁷
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

ALCOVER CATEURA, Pablo José (2021). *El mostassaf i els llibres de la mostassaferia a la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*. Barcelona: Fundació Noguera, 518 p.

A l'edat mitjana i encara en els segles posteriors, els mercats estaven controlats per un personatge que nomenaven els consells municipals. El mostassaf va esdevenir un càrrec

7. gaspar.feliu@hotmail.com

de cabdal importància per al desenvolupament d'un dels aspectes de la vida quotidiana de pobles, viles i ciutats. Cal afegir-hi també tot allò relacionat amb la vida econòmica i fins i tot elements socials i culturals entorn d'un dels fets més interessants de la Història com és el mercat. Ja en les primeres línies de la introducció del llibre que ara presentem es defineix molt bé que el seu contingut abasta moltes activitats que van més enllà de l'econòmica. I el mercat, com un espai central, es converteix en l'epicentre. Aquest llibre, fruit de la tesi doctoral del Dr. Pablo José Alcover i que va ser dirigida pel Dr. Antoni Riera Melis i per la Dra. Gemma Avenoza (†), esdevé una finestra que ens obre a un món divers on es barregen normatives, preus, mercaderies, gent que ven, gent que compra, viatgers, mercaders, sorolls, crits, festa, trobada, etc. I només per aquesta varietat de temes i la forma com estan tractats, ja podem dir que som davant d'un llibre de referència.

El seu contingut s'articula en dos grans apartats que es corresponen amb les dues parts del títol: el mostassaf i els llibres, és a dir, la institució i la normativa que la regula i que es desprèn de la seva activitat. A més, hi ha una introducció en la qual es defineixen els objectius, la metodologia i un exhaustiu estat de la qüestió. El

llibre es tanca amb unes conclusions i un annex que recull els llibres dels mostassaf conservats en els arxius dels territoris de la Corona d'Aragó. Aquest apèndix dona dades dels llibres del mostassaf, les seves dates, els arxius on es conserven i si estan editats o no. La llista de llibres és una mostra de la feina duta a terme per l'autor, el Dr. Alcover; és una recerca rigorosa, amb detall i amb voluntat que esdevingui una eina de recerca per a futures investigacions. Els 84 arxius i les 2 biblioteques consultades són una mostra del treball seriós i exhaustiu que queda reflectit en l'annex però també, lògicament, en totes les dades aportades en els 10 capítols del llibre i en l'anàlisi que es fa de les fonts d'informació.

El llibre té dues grans parts que, a la vegada, es divideixen en capítols —7 la primera part i 3 la segona—. El nombre d'aquests pot fer que les dues parts semblin desequilibrades però, quan hom entra en la lectura detallada del text, observa que està ben compensat. Per una banda, l'autor explica la història de la institució del mostassaf en diferents capítols, partint d'uns antecedents que arriben del món grec, però també es troben antecedents en el món romà i en l'àrab. Les lectures dutes a terme per l'autor el porten a incorporar qüestions relacionades amb el pensament

en el qual es fonamenten els principis d'idoneïtat o virtut per al desenvolupament de càrrecs públics. D'aquesta manera queda ben justificada la presència d'un capítol introductor que traslladi el lector a Grècia o Roma per comprendre el pensament sobre el qual es basa el concepte d'honorabilitat, ben present en els càrrecs públics medievals o en aquells que són anomenats homes honrats. Sovint veiem llibres i treballs de recerca que inclouen antecedents sobre el tema però que no encaixen bé en el conjunt de les obres i que més aviat hi són sobrers; i aquest no és el cas que ens ocupa. Els antecedents contribueixen a comprendre molt bé el paper del mostassaf a l'edat mitjana, però també de qualsevol altre càrrec públic. I si es mira amb detall el conjunt del text, el pensament dels clàssics constitueix una mena de fil conductor de tot el llibre gràcies a les citacions d'autors com Ciceró, Horaci, Lucà o Plaute que Alcover situa a l'inici de cada un dels capítols.

Els capítols de la primera part segueixen un ordre cronològic: en dedica un a la implantació del mostassaf i un altre a l'expansió, que ocupen els segles XII al XV entre ambdós. Novament, aquests dos capítols aporten informacions detallades sobre les primeres notícies de l'existència de la figura del mostassaf en tots els

territoris. D'aquesta forma se subdivideix el text en paràgrafs dedicats a cada un dels regnes de la Corona d'Aragó i es complementa amb llistes exhaustives i detallades, acompanyades de dates que demostren la creació del mostassaf (el primer a la ciutat de València, el 1237). Aquesta primera part dedicada a la figura del mostassaf, però també a la institució de la mostassaferia, inclou 4 capítols que exposen les competències del càrrec, la forma d'elecció i la recaptació del municipi a través del mostassaf. Però aquests capítols, que es clouen amb un que explica quins altres càrrecs podien estar vinculats amb la mostassaferia i quines persones col·laboraven amb els mostassafs en el control dels mercats, van molt més enllà d'un estudi de tipus institucional. Quan es parla de les competències, Pablo José Alcover parla de quina manera els mostassafs aplicaven la legislació sobre el mercat. Es té en compte que el municipi, a través del Consell Municipal, és una institució que genera dret a través de les ordinacions i qui les aplica, en el cas del mercat, és el mostassaf. És, doncs, la primera competència que es relaciona també amb el control dels pesos locals, dels quals trobem diversos exemples documentals i gràfics en el llibre. Però el mostassaf té competències sobre els productes i en el llibre estan ben estudiats per

subcapítols que s'inicien amb un de fonamental: el gra, la farina i el pa. No és casualitat ja que, com diu l'autor «el pa fou l'aliment més important de l'edat mitjana»; per això es parla dels tipus de grans, els llocs on es venien, qui venia el gra, com es feia la farina i com es feia el pa i com es venia.

En aquest sentit s'hi nota clarament la petjada del Dr. Antoni Riera a través del seu mestratge com a director de la tesi, però també a través del seu llibre sobre el cereals i el pa publicat l'any 2017. I amb el pa, és obligat parlar dels forners, de la lleinya o dels forns. El mostassaf s'erigeix en l'eix central, certament, però molts altres personatges, figures i oficis giren al seu entorn i contribueixen al funcionament de la complexa societat medieval. Es parla de la carn i això porta a entrar en el món de la ramaderia i del tipus de carn que es ven i que es pot consumir i quins dies es pot vendre (el bou, la vaca i la vedella era obligat vendre'ls per festes com Pentecosta, Corpus Christi, Sant Joan, la Mare de Déu d'Agost o Sant Bartomeu). La venda i el consum es barregen doncs amb altres elements de tipus cultural que retrobem, per exemple, en les referències al consum de peix —el peix dels llacs no era gaire apreciat perquè hom creia que les aigües estancades portaven

malalties, diu Alcover. Entre els altres productes de què parla l'autor trobem el vi i el seu consum domèstic i a les tabernes; els ous, el formatge i la llet, les verdures i fruites, les espècies, la mel i el sucre, l'oli d'oliva. Per tant, novament la figura del mostassaf dona peu a analitzar el consum, els preus i l'alimentació, com no pot ser d'altra manera en una recerca científica feta amb rigor. Al costat dels productes d'alimentació es tracten també altres productes que són objecte de les competències d'aquest càrrec municipal, tot i que no hi aprofundeix però sí que n'ofereix una llista exhaustiva. El mostassaf s'encarrega també de la sanitat i la salubritat pública i, en aquest punt, Pablo José Alcover es fixa en múltiples aspectes relacionats amb l'espai urbà i arriba a analitzar olors, malalties o epidèmies que li serveixen per introduir el lector en aquelles infraestructures que asseguraven una bona salubritat a les ciutats i viles. Així es fixa en el referent a l'abastament de l'aigua, en la ventilació dels carrers i la cura i el manteniment de les muralles. Finalment, es consideren molt interessants les competències sobre urbanisme i sobre moral pública. En aquestes s'inclouen les ordinacions que afecten les prostitutes, els jueus i els musulmans i en totes elles s'hi parla de consum i alimentació —amb les carnisseries

dels jueus, per exemple—, de vestimenta o d'oficis autoritzats per a algun d'aquests grups. Però la moral no es regula només per als «altres», sinó que el mostassaf també vetlla pel bon comportament d'un altre grup: els fadrins i fadrines. El control de la conducta i la llibertat sexual també queda en mans del mostassaf, tot i que els exemples que s'aporten són molt pocs i, per al cas mallorquí, es completen amb refranys extrets de la cultura popular.

La primera part acaba amb dos capítols que expliquen la forma d'elecció dels mostassafs, quines eren les condicions dels candidats i quins eren els ingressos del càrrec. Aquests ingressos, ben explicats al text, estan relacionats amb l'incompliment de les ordinacions explicades en capítols anteriors. Finalment, el capítol número 7 explica el paper d'altres oficials i càrrecs que col·laboraven amb els mostassafs, completant així tant la figura del mostassaf com les feines que realitzava.

La segona part del llibre es dedica als llibres del mostassaf, als exemplars que es conserven i a les ordinacions que registren. Comença aquesta part amb un capítol introductori que inclou antecedents de la legislació i que es troba en l'Alcorà. Novament l'autor afina molt en aquests precedents de manera que el

resultat no és superficial, ans al contrari. Aquest capítol posa les bases per als següents, amb el capítol dedicat al mostassaf de València com a enllaç. Perquè el Dr. Alcover veu una estreta relació entre la normativa islàmica i la normativa present en el llibre del mostassaf valencià. I encara assegura que aquest exemplar és el model per a la resta dels llibres de la Corona d'Aragó, conclusió extreta a partir d'una acurada anàlisi comparativa de diversos textos. Seguint la tònica de tot el llibre, la informació que es pot llegir en aquests capítols és detallada, rigorosa i s'acompanya d'una anàlisi precisa i acurada dels llibres i del seu contingut. A més, l'autor busca les recopilacions i les còpies dels llibres per tal d'establir la difusió del model valencià i com s'adapta a cada territori. Novament, el resultat de la recerca és excel·lent.

Per acabar amb aquesta anàlisi del llibre de Pablo José Alcover cal destacar encara les contínues referències al folklore, a la cultura popular, a dites, cançons i corrandes que aporten informació i complementen el que diu la documentació medieval utilitzada per a la redacció del llibre. Aquestes referències enriqueixen en gran manera el conjunt del llibre, ja prou ric en l'ús de les fonts que es van inserint i analitzant al llarg de tot el text. A tota aquesta informació cal sumar-hi els mapes,

fotografies d'objectes i persones, i documents que encara ajuden a una millor comprensió de tot el text. Tot plegat converteix aquest llibre en una referència per a la recerca en el món medieval, ja sigui pel contingut com per tota la informació que aporta sobre l'existència de llibres del mostassaf en els arxius i les edicions que existeixen.

Així és també una eina essencial per a la recerca pels detalls que ofereix sobre la documentació utilitzada. I obre les vies per a investigacions futures que, de ben segur, en sortiran beneficiades a partir de la lectura d'aquest llibre.

Daniel PIÑOL-ALABART⁸
Universitat de Barcelona

8. danielpinol@ub.edu